

Robert Mrozowski¹

**Księgi metrykalne Parafii Rzymskokatolickiej
pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Cerekwi
z lat 1784-1918 – stan zachowania**

Od wielu lat wzrasta zainteresowanie badaniami przeszłości własnej rodziny oraz poszukiwaniem, często odległych, przodków. Pierwszym i najważniejszym źródłem pozyskiwanych informacji są przekazy i pamiętki rodzinne, jednak im bardziej zagłębiamy się w przeszłość, tym częściej zmuszeni jesteśmy do korzystania ze źródeł zewnętrznych. Wśród nich czołowe miejsce zajmują metryki parafialne zawierające akty chrztów, małżeństw oraz zgonów.

Rozpoczynając pracę z tym źródłem, badacz często natrafia na różnorodne problemy, z których najpoważniejszym wciąż wydaje się kwestia dostępności, bowiem większość akt metrykalnych przechowywanych jest w archiwach parafii, które je wytworzyły, i które są ich właścicielami. Administrujący parafiami proboszczowie są zwykle kierownikami i zarazem jedynymi pracownikami archiwum parafialnego, a z racji obowiązków związanych z posługą duszpasterską i zarządzaniem parafią, nie są w stanie udostępnić ksiąg „od ręki”, tak jak ma to miejsce w przypadku archiwów państwowych. Korzystanie ze zbiorów parafii możliwe jest jedynie po wcześniejszym umówieniu. Niejednokrotnie zdarza się również, że proboszczowie odmawiają udostępnienia ksiąg metrykalnych, zasłaniając się brakiem czasu, czy też ochroną zawartych w nich danych osobowych. Wpływ na taką postawę mają również warunki lokalowe – parafie nie posiadają odpowiednich pomieszczeń, które mogłyby temu celowi służyć. Znacznie łatwiejszy jest dostęp do ksiąg metrykalnych wytworzonych przez kancelarie parafialne w wieku XIX, bowiem ich kopie przekazywano

¹ Historyk regionalista. Zainteresowania badawcze: dzieje osadnictwa na ziemi radomskiej oraz genealogia i heraldyka. Adres e-mail: robertmrozowskiradom@gmail.com

do właściwych terytorialnie sądów pokoju, a obecnie znajdują się we właściwych terytorialnie archiwach państwowych.

Te obiektywne trudności stanowią nieraz niemożliwą do pokonania przeszkodę, skutecznie torpedując prowadzenie badań nad historią własnej rodziny, społeczności poszczególnych miejscowości lub całych parafii. Wychodząc naprzeciw tym potrzebom, w Radomiu została utworzona pracownia, mieszcząca się w budynku dawnej kancelarii na cmentarzu rzymskokatolickim w Radomiu, przy ulicy Bolesława Limanowskiego, w której są dostępne zdigitalizowane metryki kościołów radomskich (św. Wacława i św. Jana Chrzciciela) oraz sąsiadujących z nimi parafii: w Cerekwi, Wsoli, Jedlni, Skaryszewie oraz Kowali². Proces digitalizacji metryk, będących w posiadaniu kancelarii parafialnej, został przeprowadzony w latach 2007-2017, staraniem władz diecezji radomskiej³, natomiast digitalizacja zbioru będącego w posiadaniu Państwowego Archiwum w Radomiu⁴ nadal trwa (dostępne są metryki chrztów, ślubów i zgonów za okres 1810-1906, natomiast załączniki do aktów dostępne są na miejscu, w pracowni Archiwum).

Niniejszy artykuł jest poświęcony zasobom metrykalnym parafii św. Stanisława biskupa i męczennika w Cerekwi w diecezji radomskiej, a jego celem jest przedstawienie rozmieszczenia i stanu zachowania ksiąg metrykalnych wytworzonych w tej parafii. W tekście zaprezentowane zostaną rezultaty prowadzonych prac inwentaryzacyjnych w archiwum parafialnym parafii w Cerekwi, a także wyniki kwerend prowadzonych w innych archiwach, w tym w szczególności w Archiwum Państwowym w Radomiu.

² Przedsięwzięcie to jest częścią projektu realizowanego przez ks. kan. Romana Adamczyka - proboszcza Parafii Najświętszego Serca Jezusowego w Radomiu, pod nazwą „Remont zabytków sakralnych z terenu Diecezji Radomskiej: 3 budynków znajdujących się w Radomiu: kościoła pw. Najświętszego Serca Jezusowego, dawnej kancelarii na cmentarzu rzymskokatolickim przy ul. Limanowskiego, dawnego klasztoru Sióstr Benedyktynek oraz przywrócenie do użytkowania budynku kaplicy w Chotczy Dolnej”.

³ Przeprowadzono digitalizację wszystkich metryk z terenu całej diecezji. Uzyskano w ten sposób ogromny zbiór skanów zawierający komplet metryk wytworzonych w parafiach diecezji radomskiej od czasów najdawniejszych do lat 40. XX wieku. Obecnie trwa weryfikacja i uzupełnienie braków w oparciu o kwerendy w archiwach w całej Polsce.

⁴ Archiwum Państwowe w Radomiu (dalej: APRad), Zespół 58/129/0 Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Cerekiew, dostęp 1.04.2019, <https://szukajwarchiwach.pl/58/129/0/1/str/1/100#tabJednostki>.

1. Parafia pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Cerekwi

Parafia w Cerekwi⁵ powstała prawdopodobnie ok. 1326r., a niewątpliwie przed rokiem 1395. W okresie przedrozbiorowym pod względem administracyjno-kościelnym parafia należała do archidiaconatu radomskiego diecezji krakowskiej metropolii gnieźnieńskiej⁶. Wraz z utratą przez Polskę niepodległości zmieniony został dotychczasowy podział na diecezje, co dotknęło również Cerekiew. Od początku swojego istnienia aż do rozbiorów parafia w Cerekwi wchodziła w skład diecezji krakowskiej. Po trzecim rozbiorze i zajęciu przez Austrię północnej części ziem województwa sandomierskiego należała początkowo do utworzonej w 1805 r. diecezji kieleckiej, zaś od 1818 r. do diecezji sandomierskiej, w granicach której pozostała, mimo zmian przynależności państwowej i administracyjnej, aż do 1992 r., kiedy to znalazła się w nowo utworzonej diecezji radomskiej⁷.

Wraz z erygowaniem parafii powstał pierwotny kościół drewniany, który istniał do 1470 r. Kolejną murowaną świątynię zbudowano ok. 1529 r. z fundacji dziedzica Cerekwi i wojskiego radomskiego Mikołaja Dzika. Z tego czasu znana jest najstarsza geografia przynależności parafialnej. Według autorów Atlasu Historycznego Polski w XVI w.⁸ do parafii należały następujące miejscowości: Nowa Cerekiew, Chroślice, Dąbrówka Nagórna, Dąbrówka Podłęzna, Gołędzin, Janów, Jaszowice, Kieszków, Kończyce, Kozinki, Milejowice, Mleczków, Nieczatów, Sławno, Taczów, Wola Taczowska, Wośniki, Wola Wośnicka, Zatoplice.

Dedykacji kościoła pw. Wniebowzięcia NMP, św. Stanisława biskupa i św. Jana Ewangelisty dokonał w 1627 r. biskup Maciej Łubieński.

⁵ Rys historyczny na podstawie *Rocznik Diecezji Radomskiej*, (red.) M. Fituch, Radom 2018, s. 501.

⁶ Pod względem administracji cywilnej przynależała do kasztelanii radomskiej księstwa sandomierskiego, następnie powiatu radomskiego województwa sandomierskiego, który to stan utrzymał się do rozbiorów Polski.

⁷ *Rocznik Diecezji Radomskiej*, (red.) M. Fituch, P. Stefański, A. Warso, Radom 2007, s.19-20.

⁸ *Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku*, (red.) W. Pałucki, oprac. A. Dunin-Wąsowiczowa, W. Lewandowska, K. Pacuski, W. Pałucki, H. Rutkowski, Warszawa 1993.

Z tego też czasu znamy kolejne miejscowości należące do parafii⁹: Kieszków Maior i Kieszków Minor, Pawłowa Wola oraz dwa młyny Sosnow i Pająk.

Świątynia była niszczona i grabiona w XVII w., a potem w początkach XVIII w. przez wojska szwedzkie, saskie, moskiewskie kozackie i polskie. Informacje o tym zapisał ks. Jan Wiśniewski, opierając się na zapisach księgi metrykalnej¹⁰. Niestety do naszych czasów z tej, cytowanej w części przez ks. Wiśniewskiego, zapiski dochowały się jedynie wzmianki o dziesięcinach¹¹.

W początkach XX w., ze względu na zwiększającą się liczbę parafian, postanowiono rozbudować świątynię, wówczas też od parafii odłączyły się dwie miejscowości Potkanów i Jeżowa Wola, przechodząc do parafii św. Jana Chrzciciela w Radomiu¹². W 1911 roku¹³ do parafii w Cerekwi przynależały, oprócz wymienionych wcześniej, następujące miejscowości: Ewulin, Halinów, Kacprowice, Legęzów, Sosnowica, Waclawów, Wiktorów, Zdziechów oraz Zofiówka.

Obecnie (2019) do parafii należą¹⁴: Cerekiew, Gołędzin, Milejowice (część), Mleczków, Nieczatów, Ślepowron (część), Zatopolice, Zdziechów oraz w Radomiu – ulice Kierzkowska (część), Margłowa, Połaniecka, Wapienna, Wolanowska (część), Zachodnia.

2. Księgi metrykalne – ich przydatność w badaniach genealogicznych

Księgi metrykalne zaczęły być prowadzone w Kościele rzymskokatolickim w pierwszej połowie XIV w. I tak: we Włoszech za najstarsze uważane są księgi chrztów z Arezzo (1314), w Niemczech też chrztów z Rheine

⁹Archiwum Parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Cerekwi (dalej: AParC), b. sygn., *Metricasev Liber Baptisatorum Ecclesiae Novocerekiewiensis revisus & propter multos terror es correct descriptus Per Albertus Baginski eiusdem Ecclesiae Parochum Anno Domini MDCLX*, s. przedtytułowa.

¹⁰J. Wiśniewski, *Dekanat Radomski*, Radom 1911, s. 31.

¹¹AParC, b. sygn., *Akta Chrztałów od r. 1718 do 1742, Małżeństw do 1743, Zmarłych 1717-1736*, b. sygn. s. 219.

¹²J. Wiśniewski, *Dekanat Radomski*, dz. cyt., s. 37.

¹³Tamże, s. 41n.

¹⁴Cerekiew - Parafia pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika., dostęp 30.03.2019, <https://diecezja.radom.pl/dekanaty/wszystkie-parafie/cerekiew-parafia-pw-sw-stanislaw-bp-m>.

(1345), a we Francji z Givry pogrzebów (1334) i ślubów (1336)¹⁵.

W Polsce najstarsze zachowane informacje o zapisach metrykalnych pochodzą z 1459 r., kiedy to w diecezji krakowskiej nakazano prowadzenie rejestrów ślubów¹⁶, ale nie są one obecnie znane. Za najstarsze zachowane metryki uchodzą dokumenty z Krakowa (par. Najświętszej Maryi Panny, śluby – 1548) oraz Bochni (1559)¹⁷. Dopisać do nich należałoby też metryki ze Skrzynna (1550) – o czym poniżej.

Powszechnie zapisy metrykalne zaczynają być prowadzone w drugiej połowie XVI w., zgodnie z zaleceniami zakończonemu w roku 1563 soboru trydenckiego. Ustalenia soborowe zobowiązały bowiem proboszczów parafii rzymskokatolickich do rejestrowania sakramentów, zatem, jak wówczas rozumiano, obrzędów chrztu i ślubu, w oficjalnym języku kościoła – po łacinie. W Polsce kolejne synody diecezjalne uściślały zasady prowadzenia ksiąg metrykalnych. W 1579 r. synod włocławski zobowiązał proboszczów do zapisywania wydarzeń chrztu i zaślubin. W roku 1593 r. kard. Jerzy Radziwiłł, biskup krakowski w liście pasterskim, przypominał o obowiązku prowadzenia ksiąg ochrzczonych i zaślubionych¹⁸. Nakazano również pieczołowite ich zabezpieczenie i przechowywanie. Powyższe zalecenia sprawdzano w trakcie wizytacji, a za zaniedbania w tym zakresie groziły surowe kary pieniężne. W 1607 r. synod piotrkowski wprowadził obowiązek prowadzenia ksiąg chrztu, bierzmowania, zaślubin, komunikujących na Wielkanoc oraz ksiąg ludności (*status animarum*), podając jednocześnie wzór formularza do wpisów. Ostateczne przyjęcie decyzji soborowych na gruncie kościołów lokalnych, w tym polskiego, nastąpiło wraz z ogłoszeniem w 1614 r. norm *Rytuału Rzymskiego*¹⁹. Według sformułowanych tam zasad, każda parafia winna być wyposażona w pięć serii ksiąg: cztery, których prowadzenie już obowiązywało, tj. rejestro chrzczonych (*Liber baptisatorum*), rejestry bierzmowanych (*Liber confirmatorum*),

¹⁵ R. Kotecki, *Rejestracja metrykalna wiernych w świetle potrydenckiego ustawodawstwa Kościoła Katolickiego (ze szczególnym uwzględnieniem prawodawstwa diecezji Chełmińskiej, Gnieźnieńskiej, Płockiej i Włocławskiej)*, „Nasza Przeszłość”, 2009 nr 112, s. 41.

¹⁶ B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. IV, Kraków 2002, s. 676.

¹⁷ C. Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009, s. 91.

¹⁸ B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej...*, dz. cyt.

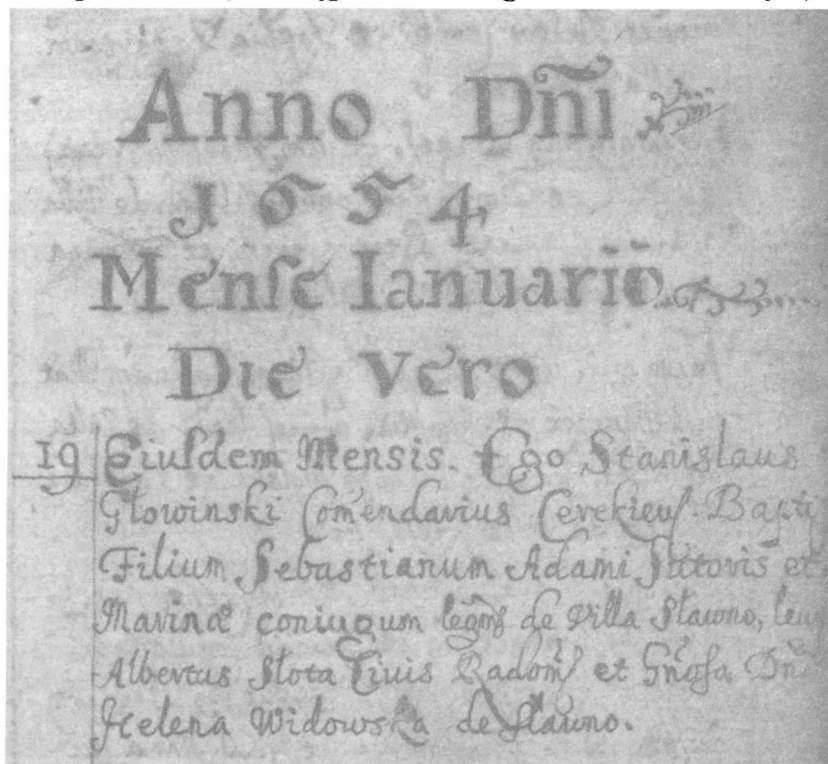
¹⁹ R. Kotecki, *Rejestracja metrykalna wiernych...*, dz. cyt., s. 8n.

małżeństw (*liber matrimoniorum*) jak również spis parafian, czyli tzw. księgę stanu dusz (*liber status animarum*) oraz jedną zupełnie nową, tj. zmarłych (*Liber defunctorum*). Od tej pory forma poszczególnych zapisów została ujednolicona.

Spośród wyżej wymienionych serii do naszych czasów zachowały się najczęściej księgi chrztów, ślubów oraz zmarłych. Podobna sytuacja miała miejsce w Cerekwi.

Według wspomnianych wyżej wytycznych akt chrztu miał zawierać rok, dzień i miesiąc ceremonii, miejsce chrztu, imię dziecka z podaniem płci, imiona rodziców, imiona rodziców chrzestnych wraz z podaniem ich miejsc pochodzenia oraz dane osoby udzielającej chrztu. W przypadku dzieci nieślubnych należało podać dane tylko tego z rodziców, co do którego nie zachodziła żadna wątpliwość.

Ryc. 1. Fragment karty z księgi chrztów wg formularza z 1614 r., łacina.

Akt chrztu Sebastiana syna Adama szewca i Maryny, AParC, księga chrztów z lat 1654-1683, s. 1.

Akt ślubu miał zawierać dokładną datę i miejsce zaślubin, personalia nowożeńców oraz świadków wraz z podaniem miejsca zamieszkania, personalia szafarza sakramentu, a także informacja o ewentualnych wcześniejszych związkach małżeńskich któregoś z przystępujących do sakramentu.

Wreszcie w księdze piątej powinien proboszcz prowadzić rejestr zgonów w obrębie parafii, poprzez odnotowanie personaliów zmarłego, faktu, czy pozostawił żonę lub męża, miejsca i daty zgonu, wieku zmarłego, danych rodziców, a także, czy zmarły wypowiedział się przed śmiercią (jeśli tak, to kiedy?) oraz, czy zaopatrzony został w stosowne sakramenty (jeśli tak, to kiedy?). Ponadto wypadałoby apisać także, gdzie i w jakim terminie zmarły został złożony do grobu.

W 1631 r. zaczęło w Polsce obowiązywać rejestrowanie zmarłych, a od roku 1641 wpisów miał dokonywać osobiście proboszcz²⁰. W kolejnych latach zasady rejestracji metrykalnej określone były przez synodalne ustawy diecezjalne (1641, 1733, 1745, 1762). Przepisy te nie zmieniały w radykalny sposób ustalonych wcześniej procedur²¹. Taki stan rzeczy przetrwał do końca okresu staropolskiego.

Wraz z utratą przez Polskę niepodległości zmieniła się również sytuacja Kościoła katolickiego. W związku z utworzeniem przez władze austriackie urzędów stanu cywilnego na proboszczów zostały nałożone nowe obowiązki. Od roku 1798 nakazano proboszczom prowadzenie akt stanu cywilnego dla całej ludności zamieszkującej daną parafię, niezależnie od wyznania, w postaci trzech ksiąg metrykalnych: urodzeń, ślubów i zgonów, odrębnie dla każdej z miejscowości należących do parafii, chociaż mogły być w jednym tomie, rozsyłając nowe tabelaryczne formularze metryk z instrukcją, dla każdej serii oddzielnej, sporządzone w formacie *in folio*. Miały one zastąpić używany dotąd tzw. formularz trydencki, sporządzany w formie narracyjnej, w księdze najczęściej o formacie tzw. dudki sadowej.

²⁰P. Laskowicz, *Księga genealogiczna twojej rodziny. Praktyczny poradnik*, Warszawa 2005, s. 63.

²¹P. Rachwał, *Staropolskie księgi metrykalne w archiwach parafialnych archidiecezji lubelskiej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2015 t. 63 z. 4, s. 591.

Była to nowość w stosunku do ksiąg staropolskich, które w jednym tomie zawierały zapisy dla całej parafii. Dużą innowacją było także wprowadzenie rubryki „urodzony” w księgach urodzeń oraz „zmarły” w księgach zgonów, podczas gdy księgi staropolskie były właściwie księgami chrztów i pogrzebów.

Tabela w księdze urodzeń zawierała następujące rubryki do zapisu²²: 1) daty, 2) numeru domu, 3) imienia ochrzczonego, 4) płci, 5) czy ślubne, 6) imion i nazwiska rodziców, 7) wyznania rodziców, 8) imiona i nazwiska chrzestnych, 9) stan społeczny chrzestnych, ew. sprawowane urzędy. Zakazano również wpisywania imienia ojca w przypadku dzieci nieślubnych. Chrzestni mieli się sami wpisać we właściwą rubrykę, a „pisać nieumiejący znak krzyża lub inny własnoręcznie postawić przy wpisanym swoim nazwisku”.

Ryc. 2. Fragment karty z księgi ślubów wg formularza z 1798 r., łacina.

Cerekiew

1798		Sponfus				Sponfa					Testes		
Dies & Mensis	Numerus Domus	Nomen		Religio		Nomen		Religio		Nomen		Status, Conditio, aut Dignitas.	
		Catholica	Acatolica	Aetas	Adultus	Virgus		Catholica	Acatolica	Aetas	Virgo	Virgus	
14 Fe bruanj	8.	K. Carolu Trzeciaku		1	U. l.	P. Justina Stefanikow- wna		—	22 l.	P. Janes wik Joannes Paulak		Willemus Willemus	

Akt ślubu Karola Trzeciaka i Justyny Stefanikowny, AParC, księga ślubów z lat 1798-1810, s. 1.

Tabela w księdze ślubów zawierała następujące rubryki²³ do zapisu: 1) daty wg kalendarza łacińskiego²⁴, 2) numeru domu pana młodego

²²AParC, b. sygn., *Księga chrztów 1798-1803*, nlb.

²³AParC, b. sygn., *Księga ślubów 1798-1803*, nlb.

²⁴Obowiązywały co najmniej trzy równoległe systemy kalendarzowe: juliański, gregoriański (łaciński) oraz mojęszowy.

lub jego ojca, chyba, że przenosi się do domu przyszłej małżonki – wówczas tamten, 3) imienia i nazwiska pana młodego, 4) wyznania p. młodego, 5) wiek p. młodego, 6) stan cywilny, 7) imienia i nazwiska p. młodej, 8) wyznania p. młodej, 9) wiek p. młodej, 10) stan cywilny, 11) imiona i nazwiska chrzestnych, 12) stan społeczny chrzestnych, 13) imię i nazwisko plebana oraz ew. asystentów. Świadkowie, podobnie jak chrzestni, mieli się sami wpisać we właściwą rubrykę, a niepiśmienni wstawić znak krzyża lub inny przy wpisanym swoim nazwisku.

Tabela w księdze zmarłych zawierała następujące rubryki²⁵ do zapisu: 1) daty zgonu, 2) numeru domu zmarłego, 3) imienia i nazwiska zmarłego, 4) wyznania, 5) płci, 6) wiek, 7) przyczyna zgonu. Nakazano również dokonanie wpisu odnośnie roku śmierci w księdze chrztów, gdzie zanotowany był chrzest zmarłego.

W roku 1809 parafia Cerekiew²⁶, wraz z resztą ziemi radomskiej, stała się częścią Księstwa Warszawskiego, zaczął też obowiązywać, wprowadzony 1 maja 1808 r., Kodeks Napoleona. Na jego mocy powołano cywilnych urzędników, których zadaniem było sporządzanie akt stanu cywilnego w odniesieniu do wszystkich obywateli bez względu na wyznanie. Do czasu powołania odpowiedniej liczby urzędników stanu cywilnego w miastach mieli się tym zajmować prezydenci, burmistrzowie lub inne wyznaczone do tego osoby, na wsiach zaś proboszczowie (o ile w danej wsi nie mieszkała większa liczba innowierców – tam, gdzie było ich dużo, obowiązek ten pełnił organista)²⁷.

Spowodowało to kolejną zmianę w sposobie prowadzenia zapisów w księgach metrykalnych, przede wszystkim zmianie uległ formularz, powrócono bowiem do schematu narracyjnego. Wprowadzony został również język polski w miejsce dotychczas obowiązującej łaciny, chociaż zachowały się zapisy metrykalne prowadzone wg starego schematu i w tym języku.

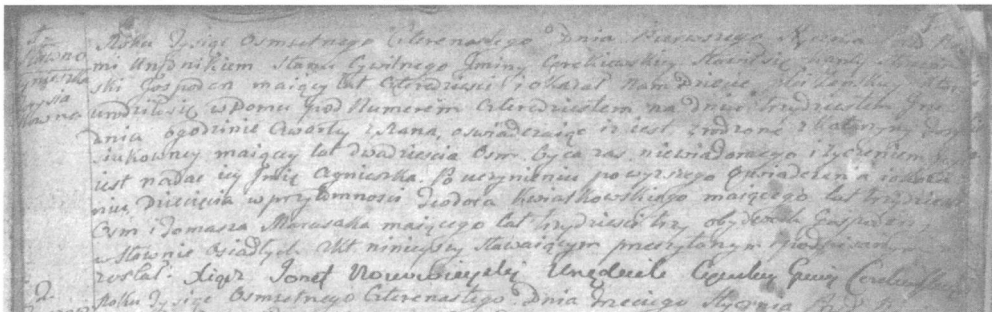
²⁵AParC, b. sygn., *Księga zgonów 1798-1803*, nlb.

²⁶ Dalej na podstawie strony www. Archiwów Państwowych, *Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Cerekiew*, dostęp 30.03.2019, <https://szukajwarchiwach.pl/58/129/0/-#tabZespol>.

²⁷A Rzepkowski, *Spisy ludności na ziemiach polskich w latach 1789-1939*, „Przegląd Nauk Historycznych”, 2005 r. 4, nr 2(8), s. 104.

Przepisy te wprowadzono w roku 1810 i obowiązywały do końca 1825 r.

Ryc. 3. Fragment karty z księgi chrztów wg formularza z 1810 r., j. polski.

Akt chrztu Agnieszki Foryś, AParC, księga chrztów 1814-1815, s. 1.

Siedzibą urzędnika stanu cywilnego została Cerekiew, a urzędnikiem miejscowy proboszcz. Do jego zadań należało prowadzenie ksiąg w dwu egzemplarzach. Prowadzono następujące serie ksiąg, zwanych rejestrami: urodzin, uznania dziecka pozamałżeńskiego, przysposobienia, zapowiedzi małżeństwa, małżeństwa oraz śmierci. Egzemplarz „rządowy” stanowiła księga podzielona na trzy części, z których każda przeznaczona była do zapisywania jednego rodzaju akt: urodzeń, ślubów i zgonów, zamykanych protokolarnie corocznie; stanowiła ona duplikat, który wraz z alegatami, czyli załącznikami do akt metrykalnych²⁸, po kontroli, przekazywano do archiwum hipotecznego właściwego terytorialnie sądu pokoju (i jego późniejszego odpowiednika). Unikat pozostawał w miejscu sporządzenia. Wpisów dokonywano w trzech odrębnych księgach – urodzeń, ślubów i zgonów: każda prowadzona w okresie wieloletnim (do całkowitego zapisania).

Wprowadzono numerację aktów wszystkich serii oraz obowiązkowy alfabetyczny²⁹ indeks wpisów na koniec każdego zakończonego roku, znakomicie ułatwiający przeszukiwanie aktów.

²⁸ Głównie do akt ślubów, w których były wypisy z metryk chrztów osób pochodzących z innych parafii niż ta gdzie brali ślub, akty zgonów współmałżonka w przypadku ponownych ślubów, etc.

²⁹ Zalecano wg nazwisk, ale niektórzy proboszczowie początkowo układali, o dziwo, wg imion!

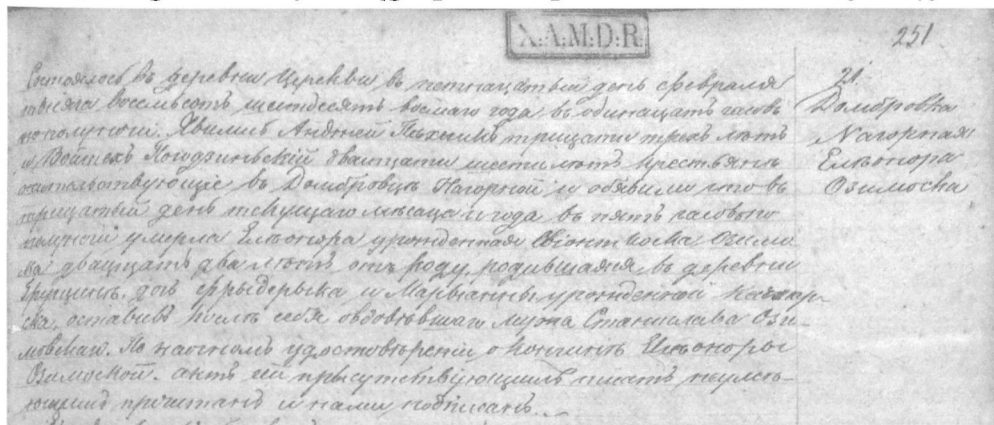
Akt chrztu miał zawierać miejsce chrztu, rok, dzień i miesiąc ceremonii, imiona i nazwiska osób zgłaszających dziecko do chrztu, miejsce, datę i godzinę urodzenia, imiona i nazwiska rodziców, ich wiek, nazwisko panięskie matki, imię dziecka, z podaniem płci, imiona i nazwiska rodziców chrzestnych oraz dane osoby udzielającej chrztu. W przypadku dzieci nieślubnych należało podać dane tylko tego z rodziców, co do którego nie zachodziła żadna wątpliwość.

Akt ślubu zaś miał zawierać dokładną datę i miejsce zaślubin, personalia nowożeńców oraz ich wiek, stan cywilny i miejsce pochodzenia, imiona i nazwiska rodziców (również nazwisko panięskie matek), personalia świadków, personalia szafarza sakramentu oraz daty zapowiedzi.

W księdze zawierającej rejestr zgonów wpisywano personalia zgłaszających śmierć i ich wiek, stan społeczny i miejsce zamieszkania, personalia zmarłego, miejsce (z numerem domu) i datę zgonu, wiek zmarłego, dane rodziców.

Wpisy prowadzono w języku polskim, a od 1 stycznia 1868 r., na mocy decyzji władz świeckich o ustanowieniu języka rosyjskiego jedynym urzędowym, w języku rosyjskim³⁰.

Ryc. 4. Fragment karty z księgi zgonów wg formularza z 1868 r., j. rosyjski.

Akt zgonu Eleonory Ozimowskiej z d. Świątkowskiej, AParC, księga zgonów 1856-1876, s. 251.

³⁰ W. Jemielity, *Język rosyjski w instytucjach kościelnych po powstaniu styczniowym*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny”, 1999 42/1-2, s. 212n.

Zmiana języka początkowo rodziła wielkie niedogodności. Podnoszono, że wprowadzono ją od 1 stycznia 1868 r., a wiadomość o tym przekazano proboszczom w połowie miesiąca informowano, że według przepisów, po wpisaniu aktu, należy przeczytać go obecnym, a przecież ludzie nie są w stanie zrozumieć treści, nie znając języka, wskazywano również na brak formuły pisania aktu, co spowoduje dowolność wyrażenia w pisaniu, gdyż księża nie znają rosyjskiego, etc. Protesty nie pomogły i język rosyjski znalazł się w metrykach. Spowodowało to różnorakie utrudnienia związane głównie z nieprzystawalnością obu języków, np. brakiem w rosyjskim znaków diakrytycznych właściwych dla polskiego, co mogło zmieniać pisownię nazwisk. Tę trudność rozwiązano wprowadzając j. polski do imion i nazwisk pisanych w nawiasie po polsku obok zapisanych po rosyjsku.

W 1909 r. wprowadzono obowiązek umieszczania na marginesach akt urodzeń informacji o zawarciu małżeństwa, otrzymanych od prowadzących księgi stanu cywilnego – obecnie stanowi to kapitalną pomoc w poszukiwaniach przodków.

Wraz z wybuchem I wojny światowej i wycofaniem się władz rosyjskich z terenu ziemi radomskiej zmieniła się administracja, a w 1915 r. księgi prowadzono ponownie w języku polskim, zachowując dotychczasowy formularz narracyjny.

3. Stan zachowania zasobów metrykalnych

Na terenie obecnej diecezji radomskiej najstarsze metryki zachowały się z wieku XVI (np.: par. św. Szczepana w Skrzynnie – 1550 chrzty i śluby³¹, Trójcy św. w Fałkowie – 1590 chrzty³², św. Jana Chrzciciela w Radomiu – 1591 śluby)³³.

³¹ Znane autorowi, pierwszy wzmiankę o nich opublikował F. Kiryk, *Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu XIII-XX wieku*, Sandomierz 2010, s. 244.

³² Znane autorowi.

³³ Znane autorowi, radomskie zostały opublikowane w latach 2006-2012 pod redakcją Dariusza Kupisza, Sebastiana Piątkowskiego oraz Andrzeja Szymanka w postaci rejestru zapisek z metryk dwu radomskich parafii św. Wacława i św. Jana Chrzciciela w serii *Księgi metrykalne kościołów radomskich z lat 1591-1795*, seria A (13 tomów): *Metryki chrztów*, seria B (5 tomów): *Metryki ślubów*, seria C (2 tomy): *Metryki zmarłych*.

W parafii pw. św. Stanisława bp. m w Cerekwi najstarsze zachowane metryki pochodzą z 1654 r.: „19 stycznia 1654 r. ks. Stanisław Głowiński, komendarz parafii w Cerekwi, zanotował chrzest Sebastiana syna Adama szewca i Maryny prawnych małżonków ze wsi Sławno, rodzicami chrzestnymi byli Wojciech Słota mieszczanin radomski oraz Wielmożna Pani Helena Widowska ze Sławna³⁴. W dniu 1 lutego 1654 r. ks. Stanisław Głowiński, komendarz parafii w Cerekwi udzielił ślubu Sebastianowi Pietrzykowi i Dorocie Jabłonczance z wioski Gołędzin, poprzedzonemu trzema zapowiedziami, w obecności świadków N. Ruska z wioski Gołędzin i Renaty z Zatopolic³⁵. Zapiska o najdawniejszym zgonie przetrwała z 1712 r.: zanotowano wówczas, że umarł „Wielmożny Józef Puszkowski z Jasowic (dziś Jaszkowice) lat 27”³⁶.

W parafiach sąsiadujących z Cerekwią najdawniejsze znane są z Radomia z 1591 r. (wspomniane wyżej), następnie z Jarosławic: 1648, Jankowic: 1657, Skaryszewa: 1694, Wsoli: 1765, Kowali: 1798, Wolanowa: 1810 oraz Zakrzewa: 1810³⁷.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zgodnie z obowiązującym prawem księgi metrykalne, jako dokumenty zawierające dane osobowe o szczególnych charakterze, są objęte ograniczeniem udostępniania do upływu czasu ochronnego, które to ograniczenia nakładają przepisy prawa: Ustawa o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach³⁸, Ustawa o prawie o aktach stanu cywilnego³⁹, Ustawa o ochronie danych osobowych (tzw. RODO)⁴⁰ oraz Dekret ogólny w sprawie ochrony osób fizycznych

³⁴AParC, b. sygn., *Metricasev Liber Baptisatorum Ecclesiae Novocerekiewiensis revises & propter multos errors correct & descriptus Per Albertus Baginskie iusdem Ecclesiae Parochum Anno Domini MDCLX*, s. 1.

³⁵AParC, b. sygn., *Metricasev Liber Baptisatorum Ecclesiae Novocerekiewiensis revises & propter multos errors correct & descriptus Per Albertus Baginski eiusdem Ecclesiae Parochum Anno Domini MDCLX*, s. 119.

³⁶AParC, b. sygn., *Akta Chrztaów od r. 1718 do 1742, Malżeństw do 1743, Zmarłych 1717-1736*, b. sygn. s. 197

³⁷ Znane autorowi.

³⁸Ustawa z 14.07.1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, tekst jednolity Dz.U. 2019, poz. 553.

³⁹ Ustawa z 28.11.2014 r. o prawie o aktach stanu cywilnego, Dz.U. 2018, poz. 2224.

⁴⁰Ustawa z 10.05.2018 r. o ochronie danych osobowych, Dz.U. 2018 poz. 1000.

w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim⁴¹. Streszczając przepisy - nie udostępnia się w żadnej postaci do osobistego wglądu ksiąg urodzeń, od których zamknięcia nie upłynęło jeszcze 100 lat oraz ksiąg ślubów i zgonów, od których zamknięcia nie minęło 80 lat.

Tabela 1. Wykaz zachowanych ksiąg metrykalnych Parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Archiwum Parafialnym w Cerekwi.

Lp.	Urodzenia	Małżeństwa	Zgony	Język
-1-	-2-	-3-	-4-	-5-
1	1654-1683	1654-1683		łacina
2	1683-1717	1683-1717		łacina
3	1717-1743	1717-1743	1717-1743	łacina
4	1736-1784	1736-1784	1736-1784	łacina
5	1746-1770			łacina
6	1785-1825	1785-1797		łacina
7		1785-1825	1785-1825	łacina
8	1798-1803	1798-1810	1798-1810	polski
9	1803-1846	1810-1847	1806-1847	polski
10	1810-1811	1810-1811	1810-1811	polski
11	1810-1819	1810-1819	1810-1819	polski
12	1812-1813	1812-1813	1812-1813	polski
13	1814-1815	1814-1816	1814-1817	polski
14	1816			polski
15	1817-1818	1817-1818		polski
16	1819-1820	1819-1820	1819-1820	polski
17	1819	1819	1819	polski
18	1824-1825	1824-1825	1824-1825	polski
19	1826-1836	1826-1848	1826-1841	polski
20		1828-1854		polski
21	1837-1849		1842-1855	polski
22	1850-1856	1849-1868		polski
23	1856-1865		1856-1868	polski
24	1857-1861			polski
25	1862-1870			polski
26	1865-1868			polski
27	1868-1872	1868-1873	1868-1876	rosyjski
28	1871-1877			rosyjski
29	1873-1882	1874-1888		rosyjski

⁴¹Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski z 30.04.2018 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim.

cd. Tabeli 1.

Lp.	Urodzenia	Małżeństwa	Zgony	Język
-1-	-2-	-3-	-4-	-5-
30	1878-1885	1880-1907	1877-1889	rosyjski
31	1883-1896	1883-1896	1883-1896	rosyjski
32	1884-1895		1885-1898	rosyjski
33	1886-1892	1889-1906	1889-1902	rosyjski
34	1893-1898			rosyjski
35	1895-1906			rosyjski
36	1897-1903			rosyjski
37	1899-1903			rosyjski
38	1904-1907		1903-1913	rosyjski
39	1904-1908	1907-1922		rosyjski
40	1909-1913			rosyjski
41	1911-1917		1911-1917	łacina
42			1914-1921	polski
43	1914-2019	1914-2019	1914-2019	polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie ksiąg metrykalnych w Archiwum parafialnym Parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Cerekwi.

Tabela 2. Wykaz zachowanych ksiąg metrykalnych z parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Cerekwi w Archiwum Państwowym w Radomiu.

Lp.	Urodzenia	Małżeństwa	Zgony	Alegata	Język
-1-	-2-	-3-	-4-	-5-	-6-
1	1810-1868	1810-1868	1810-1868	1822, 1826, 1829, 1832-1868	polski
2	1868-1915	1868-1915	1868-1915	1869-1900, 1902- 1909, 1911-1915	rosyjski
3	1916	1916	1916		polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji zamieszczonej na stronie Szukaj w Archiwach Narodowego Archiwum Cyfrowego, zespół nr 58/129/0 Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Cerekiew, sygn. 58/129/0/1/1 do 58/129/0/1/98 oraz 58/129/0/2/A001 do 58/129/0/2/A042, dostęp 30.03.2019, <https://szukajwarchiwach.pl/58/129/0/1/str/1/100#tabJednostki>.

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie stanu zachowania zasobu metrykalnego parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Cerekwi, znajdującej się na obszarze diecezji radomskiej w województwie mazowieckim, ok. 10 km na północ od centrum Radomia.

Wzrastające zainteresowanie badaniami przeszłości własnej rodziny wymaga korzystania z różnorodnych archiwaliów. Znakomitym źródłem informacji przydatnych w takich badaniach są metryki chrztów, ślubów oraz zgonów. Większość takich źródeł przechowywana jest w archiwach parafialnych, diecezjalnych oraz państwowych. Na obszarze diecezji radomskiej najdawniejsze metryki znajdują się wyłącznie w archiwach parafialnych, do których dostęp jest utrudniony. Wychodząc naprzeciw tym potrzebom, a będąc świadom istniejących trudności, władze diecezji radomskiej podjęły decyzję o całkowitej digitalizacji tego zbioru.

W artykule opisano metryki parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Cerekwi z diecezji radomskiej oraz dzieje tych zasobów na tle historii powszechnej, zwracając szczególną uwagę na jego przekształcenia na przestrzeni dziejów oraz przydatność w badaniach genealogicznych. Metryki znajdujące się w parafii zostały zdigitalizowane, ich fizyczne egzemplarze znajdują się w archiwum parafialnym, natomiast cyfrowe kopie w utworzonej specjalnie w tym celu pracowni, w budynku dawnej kancelarii na cmentarzu rzymskokatolickim w Radomiu przy ul. Limanowskiego. Najstarsze zachowane pochodzą z roku 1654 (chrztów i małżeństw) oraz z 1717 (zmarłych). Udostępnione zostały te, od których zamknięcia nie upłynęło 100 lat (chrzty) oraz 80 lat dla ślubów i zgonów.

Słowa kluczowe

Cerekiew, archiwum parafialne, diecezja radomska, digitalizacja, genealogia, księgi metrykalne, chrzty, śluby, zgony.

Title: Parish registers from the Roman Catholic Parish of Saint Stanislaus the Martyr in the village of Cerekiew near Radom, from the period of 1784-1918. A description of their state of preservation.

Summary

This paper aims at presenting the state of preservation of the paper registers of births, marriages and deaths in the Parish of Saint Stanislaus the Martyr in the village of Cerekiew, located in the Radom's Diocese, within the Mazovia Viovodeship, Poland. Cerekiew lies 10 kilometers to the north of Radom.

The increasing interest in a family history observed among various people requires a usage of various archival sources. One of the best source of information are paper register of birth, marriages and deaths in churches (parish registers). Most of these registers are located in parish, diocesan or state archives. In the Radom's Diocese the oldest parish registers are kept in the parish archives, where the access is limited. Both the expectations of people interested in family history as well as problems with access were identified by the church authorities of the Radom's Diocese and led to the decision regarding the preparation of digital copies of the whole collection.

This article describes parish registers from the Parish of Saint Stanislaus the Martyr in the village of Cerekiew, in the Radom's Diocese as well as history of those registers in the context of general history. Special attention was devoted to the evolution of the parish collection in the past and to its usefulness for genealogical research. Cerekiew's parish registers have their digital copies located in a special reading room, which was built exclusively for this purpose in the building of the former cemetery administrative office

at the Roman Catholic Cemetery in Radom, located at Limanowskiego Street. Originals of the parish registers are kept at the parish archive in Cerekiew. The oldest registers come from the year 1654 (the register of births and baptisms) and from the year 1717 (register of deaths). Registers made available for the readers are at least 100 years old (register of births and baptisms) and at least 80 years old in case of registers of marriages and deaths

Key words: Cerekiew, parish archive, Radom's Diocese, digital copy, genealogy, parish registers, births, baptisms, marriages, death

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

1. Archiwum Parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Cerekwi, brak sygnatur, metryki chrztów i małżeństw od r. 1654 oraz zgonów od r. 1717 do dziś.
2. Archiwum Państwowe w Radomiu, Zespół 58/129/0 Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Cerekiew, Akta metrykalne urodzeń, ślubów i zgonów - duplikaty 1810-1915, sygn. 1-98; allegata do akt zaślubionych 1822, 1826, 1829, 1831, 1833-1852, 1854-1861, 1863-1864, 1866-1900, 1902-1909, 1911-1915 sygn. All. 1-42. Szczegółowo zawartość rodzajową akt, wraz z lukami, oddaje baza PRADZIAD, dostęp 1.04.2019, http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/pradziad.php?l=pl&miestowosc=cerekiew&gmina=Zakrzew&wojewodztwo_id=0&wyznanie_id=0&rodzajaktu_id=0&search=szukaj.

Źródła drukowane i opracowania

1. W. Jemielity, *Język rosyjski w instytucjach kościelnych po powstaniu styczniowym*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny”, 1999 42/1-2, ss. 209-224.
2. F. Kyrk, *Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu XIII-XX wieku*, Sandomierz 2010.
3. R. Kotecki, *Rejestracja metrykalna wiernych w świetle potrydenckiego ustawodawstwa Kościoła Katolickiego (ze szczególnym uwzględnieniem prawodawstwa diecezji Chełmińskiej, Gnieźnieńskiej, Płockiej i Włocławskiej)*, „Nasza Przyszłość”, 2009 nr 112, ss. 35-75.
4. C. Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009.
5. B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 4, Kraków 2002.
6. P. Laskowicz, *Księga genealogiczna twojej rodziny. Praktyczny poradnik*, Warszawa 2005.
7. P. Rachwał, *Staropolskie księgi metrykalne w archiwach parafialnych archidiecezji lubelskiej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2015 t. 63 z. 4, ss. 585-601.
8. *Rocznik Diecezji Radomskiej*, red. ks. M. Fituch, Radom 2018.
9. *Rocznik Diecezji Radomskiej*, red. M. Fituch, P. Stefański, A. Warszo, Radom 2007.
10. A. Rzepkowski, *Spisy ludności na ziemiach polskich w latach 1789-1939*, „Przeгляд Nauk Historycznych”, 2005 r. 4 nr 2(8), ss. 101-125.
11. P. Szkutnik, *Regionalny poradnik genealogiczny – treść oraz przydatność do badań metryki akt stanu cywilnego parafii rzymskokatolickich w gminie Uniejów*, „Biuletyn Uniejowski”, 2013 nr 2, ss. 125-137.

12. *Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku*, red. W. Pałucki, oprac. A. Dunin-Wąsowiczowa, W. Lewandowska, K. Pacuski, W. Pałucki, H. Rutkowski, Warszawa 1993.
13. J. Wiśniewski, *Dekanat Radomski*, Radom 1911.

Źródła internetowe

1. Cerekiew – Parafia pw. św. Stanisława bp. m., dostęp 30.03.2019, <https://diecezja.radom.pl/dekanaty/wszystkie-parafie/cerekiew-parafia-pw-sw-stanislaw-bp-m>.
2. Archiwum Państwowe w Radomiu, Zespół 58/129/o Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Cerekiew, dostęp 30.03.2019, <https://szukajwarchiwach.pl/58/129/o/-#tabZespol>.